

۱۷۹۴

این رساله با درم ۳۰۰۰ ریال خریداری شده است

۱۳۵۱/۵/۱۷

۱۷، ۵، ۵۱

دانشگاه ملی ایران
دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه

برای دریافت درجه لیسانس

رشته : علم اجتماعی

موضوع :

جنبه های اجتماعی برنامه چهارم

مسرانی کشور

۱۳۴۵ - ۱۳۵۱

براهمنائی اسناد ارجمند جناب آقای دکتر منوچهر فرهنگ

نگارش : حسین عرب

۱۳۵۰ - ۱۳۵۱



۱۷۹۴

مقدمه

برنامه ریزی در ایران

برنامه ریزی را کوشش منظم و تداوم و مقرون به معنیاری و آگاهی در راه وصول به هدفهای مشخص دانستند . به تعبیری دیگر برنامه ریزی پیش بینی آینده و تهیه مقدمات لازم برای حل مسائل آینده است . طبیعی و مسلم است که برای رسیدن به این هدف مقصود بدون توجه به معیارهایی که در تعریف نخست بر مردمیم ممکن نیست . فرض از فعالیت منظم . فعالیت سازمان یافته و متشکل محلی است و این کوشش زمانی موثر و ثمر بخش است که استمرار و تداوم داشته باشد و همسر از همه اداره بشری و دانش انسانی بقصد ایجاد یک رابطه صحیح و موثر بین وسائل و منافع موجود و هدفها و مقاصدی که در پیش است در آن تجلی کند . ممکن است برنامه ریزی معطوف به مقاعد گوناگونی باشد که همه آنها از یک محدوده خاص تجاوز نکنند و گسترش تاریخی و ملی نداشته باشد ولی آن برنامه ریزی که در اینجا مورد گفتگوی ما است توسعه اقتصادی و اجتماعی بمقیاس وسیع ملی و تحول عمیق در همه شئون و وجوه مختلف یک جامعه است .

این چنین برنامه ریزی می کوشند تا منافع و امکانات نسبتاً محدودی را که در

جامعه وجود دارد به احسن وجه برای تأمین نیازهای مادی و مردم و به صرفت
 و رفاه اجتماعی آنها مجهز کند و نه تنها وضع اقتصادی و سطح معاش ملتی
 را بهبود بخشد بلکه همراه با آن به تغییرات و تحولات مطلوب اجتماعی
 جامه عمل بپوشاند. در جوامع شرقی امروز کمتر کشوری را میتوان جست که فاقد
 نقشه و برنامه برای زندگی آینده خوش باشد یعنی تنها در اندیشه حال باشد
 و آینده و نسلهای آینده را فراموش کند ملتی که در تهیه برنامه برای آینده خوش
 غفلت کند همیشه در گذشته زندگی خواهد کرد، چون بسیاری از مشکلات که در
 زندگی امروز او پدید آمده معلول عدم مال اندیشی و تصور و غفلت وی در گذشته
 و معلول تصور و مسامحه ایست که در گذشته در امر توجه به آینده مرتکب آن شده و
 بهمین جهت همت و نیروی خود را بجای آنکه وقف آینده گزائی کند به حل و فصل -
 مشکلات بروز خود اختصاص میدهد، برنامه ریزی اقتصادی به مقیاس وسیع
 ملی نخست در کشورهای غیر سرمایه داری و سپس در سایر کشورهای جهان از
 نقطه نظر ضرورت و نیازی که احساس شد به مرحله اجرا درآمد و هدف نهائی از برنامه
 ریزی، اجرای صحیح و عملی برنامه های عمرانی و اقتصادی و اجتماعی در چهارچوب
 تأمین نیازمندیهای عمومی هر جامعه می باشد و بهمین دلیل ضرورت برنامه ریزی
 خصوصاً " در ممالک کم رشد بیشتر و بهتر احساس می شود زیرا بهمنظور برنامه ریزی

است که کمبود امکانات جبران می‌شود.

برنامه چهارم را به‌عنوان تسریع‌رشد و تعمیم رفاه

نقطه عطفی در تاریخ

ایران می‌توان محسوب داشت. در تنظیم این برنامه ضمن توجه خاص به رشد

و توسعه کشاورزی و ازدیاد درآمد کشاورزان و بهره‌مندی هرچه بیشتر روستائیان

از مواهب زندگی جدید مورد نظر بوده است از مشخصات عمده این برنامه

آنست که به امر رفاه عام و بسط خدمات اجتماعی در میان قشرهای مختلف جامعه

خصوصاً "گروه‌های کم درآمد توجه خاص شده است.

استفاده از رونق‌های عطفی نه فقط در منابع و کارهای تولیدی بلکه در سایر عملیات

و نه‌التهای اجتماعی بمنظور تسریع رشد اقتصادی یکی از هدفهای این برنامه

میباشد.

برنامه وسیعی برای "انه سازی" جهت طبقات کم درآمد و خانه های سازمانی

برای مأمورین دولت و نیز شهرسازی و نوسازی و رفع احتیاجات عمومی مردم از نظر

تشکیلات زندگی مندرج گردیده است.

طی برنامه چهارم حدود ۱/۱ میلیون کودک، نوجوان و جوان به مدارس کشور

در سطح ابتدائی متوسطه و عالی راه خواهند یافت.

تعداد محصلین مدارس رفاهی و فنی از ۱۷ هزار به حدود ۱۳۰ هزار خواهد رسید

بکارگران تعلیمات لازم برای بهبود و تکمیل مهارت داده خواهد شد و مبارزه
 با بی سوادى با قاطعیت بیشتر ادامه خواهد یافت و سعی خواهد شد که
 ظرف برنامه چهارم و برنامه بعدی کلیه اطفال واجب التعلیم از تعلیمات -
 ابتدائی که دوره آن هشت سال تعیین شده است برخوردار گردند - گسترش
 تحقیقات علمی یکی از دغدغهای دیگر این برنامه است .

در زمینه بهداشت و درمان مبارزه با بیماریهای بومی ، سالم سازی محیط و بهبود
 و توسعه بهداشت مبنی بر اکثریت و عموم مردم ادامه خواهد یافت .

۴۵ سپاهیان بهداشت با تأمین سلامت ده نشینان کشور اهتمام خواهند

نمود . در برنامه رفاه اجتماعی کمک و حمایت از نفع معاضدت به افراد معلول
 جسمی - روحی و اجتماعی پیش بینی شده است و متناسب آن برنامه‌ای جهت تربیت
 مرد کاران اجتماعی در رشته های تخصصی مورد نیاز در نظر گرفته شده است .

فصل اول

آموزش و پرورش

محققان و دانشمندان اقتصادی جهان امروزه در تعلیم و تربیت فقط بعنوان

یک کالای مصرفی نمی‌نگرند بلکه آنرا در شمار کالاهای سرمایه‌ای بحساب -

می‌آورند. تعلیم و تربیت در عین حال که یکی از بهترین بخشهای خدمات اجتماعی

است نوعی سرمایه‌گذاری درازمدت نیز بشمار می‌رود.

برنامه‌های اول و دوم عمرانی کشور تهیه‌های محدودی از تعلیم و تربیت توجه

کرده بودند و از پایه‌های تعلیمات فنی و حرفه‌ای در آن برنامه گذاشته شد.

در دوره برنامه سوم توسعه مداوم تعلیمات ابتدائی بر دیگر برنامه‌های آموزشی

مقدم شمرده شد و هدف آن تهیه وسائل تحصیل برای ۶۰ درصد کودکان -

واجب التعلیم از گروه سنی ۷ تا ۱۲ سال تعیین گردید.

در پایان برنامه سوم عملاً "تعداد دانش‌آموزان ابتدائی به متجاوز از ۲۹۰۰۰۰۰

نفر خواهد رسید.

گسترش تعلیمات ابتدائی خصوصاً "در روستاها پیشرفتی موفقیت آمیز داشته است

و این خود مرهون استفاده از سباهیان دانش‌پسوده است.

تشکیل سپاه دانش و اعزام دبیران به مراکز آموزشی محروم در مناطق
دور افتاده به منظور آموختن علم و سواد به کودکان و بزرگسالان و گسترش خدمات
اجتماعی و نه یاری بود که نتایج بسیار مطلوب در برداشت .
در طی دوره برنامه سم جمعاً ۳۵ هزار سپاهی دانش تربیت شده اند .
در مورد آموزش متوسطه پیش بینی شده بود که تعداد کل شاگردان دبیرستانها
به ۴۰۰ هزار نفر در پایان برنامه سم برسد اما این رقم بواسطه نفاذ نای زیاد
به حدود ۵۷۹ هزار نفر رسیده است . توسعه آموزش حرفه ای در برنامه سم مورد
توجه بوده است و پیش بینی شده بود که تعداد فارغ التحصیلان به حدود ۲۵ تا ۳۰
هزار نفر برسد و اما به علل گوناگون فقط به حدود ۹۲۰۰ نفر خواهد رسید .
در مورد آموزش عالی . هدف برنامه سم بهبود کیفیت این نوع آموزش بوده است
و از لحاظ افزایش کتب جزئیات در دانشگاه پهلوی ایجاد دانشگاه دیگر پیش بینی
شده بود در برنامه سم سه نوع فعالیت تربیت معلم پیش بینی شده بود .
اول اجرای برنامه فاندیشیت آموزگاران و نیرو معلم حرفه ای .
دوم اجرای برنامه کوتاه مدت برای آماده ساختن فارغ التحصیلان دانشگاهها
به شغل معلمی
سم اجرای برنامه ای خارج جهت تربیت مدیران نمونه .

در سال ۱۳۹۲ دانشگاه عالی تهران محل شد و سازمان تربیت معلم و

تحقیقات تربیتی جانشین آن شد.

هدف برنامه هم مهارت با پیسواد این بود که نسبت به پیسواد افراد از ده سال

به بالا از ۸۵ درصد به ۶۰ درصد در پایان برنامه مذکور تقلیل یابد.

در برنامه هم آموزش فنی بزرگسالان نیز توجه شده است.

ارزشیابی عملکرد برنامه هم

علیرغم کوشش برنامه هم تصویر نظام آموزشی ایران هنوز ترکیب نامتناسبی

را ارائه می کند از جمله آنکه در مقایسه با کشورهای مشابه تعلیمات عالی اندازه

کافی توسعه نیافته است و همچنین بین تعلیمات متوسطه عمومی و تعلیمات حرفه‌ای

تناسب معقولی دیده نمی شود. اندازه و میزان دختران از حد و حدیکه

مجموعه دانش آموزان و دانشجویان تجاوز نمی کند. عمل برنامه هم بیشتر

و اکثراً به توسعه و پیشرفت کمیت بود. و بهبود کیفیت کمتر عملی گردیده است.

برنامه ها هنوز با احتیاجات اقتصادی و عمومی کشور نطابق ندارند.

توزیع مدارس در میان تهران و شهرستان ها و میان شهرها و دهات هنوز وضع

ناسازی دارد و سیستم متمرکز اداری موجب کندگی جریان امور شده است.

در سطح تعلیمات عالی نیز مؤسسات آموزشی مختلف از لحاظ مقررات و سازمانها

و قیود و معیارهای آموزشی، اداری، مالی و استخدامی هماهنگی وجود ندارد.

هدف کلی برنامه جامع آموزش و پرورش

هدف کلی برنامه جامع تعلیم و تربیت و توسعه سریع آموزش و پرورش

که در آن میزان اشتغال بسیار، تعادل بیشتر بین جنس و اجزای انواع آموزش

و پرورش و بهبود کیفیت آن و مرمین برقرار کردن نابرابری و توافق بیشتر در بیان

نظام آموزشی کشور و دستجات متنوع و به ازایان نیروی انسانی در بخشهای

مختلف تولیدی و اجتماعی و فرهنگی است.

۱- نظام جدید آموزش و پرورش که تحول عمده‌ای را در سازمان آموزش کشور

پیش بینی می‌کند.

بموجب طرح نظام جدید آموزش و پرورش به مدت دو دوره ۲۰ ساله ابتدائی

، متوسطه به سه دوره که عبارتست از پنجساله ابتدائی، سه ساله راهنمایی

و ۲ ساله متوسطه تعیین خواهد شد و تا آنکه تمام اطفال واجب‌التعلم به مدرسه

راه یا تعداد دوره‌های اجباری و مجانی ۹ سال تعیین می‌شوند و بعد از آن

اگر امکانات مالی مملکت اجازه بدهد دوره‌های عالی را هم تعیین نیز برای همگان -

اجباری و مجانی اعلام خواهد شد. بنحویکه در آن مرحله تعلیمات ابتدائی

در سراسر کشور تا ۱۴ سالگی عموماً باید دوره راهنمایی برای تشخیص استعداد و شایستگی جوانان برای تحصیل در رشته های مختلف و منطبق با احتیاجات متنوع و مشخص کشور است .

نظام جدید علاوه بر تغییر سازمان نحوه دگرگونی مبانی و اصول و هدف های -
تعلیم و تربیت است و هدف دیگر آن است که با تقویت عقلی و فکری و پسرپرستی
جسمی آنان را به میراث تمدن و فرهنگ ایران علاقمند سازد .

۲- عرضه نیروی انسانی ماهو

هدف های آموزش در برنامه چهارم در جهت ایجاد و تعادل کیفی و کمی نیروی انسانی
مورد نیاز برنامه چهارم پیش بینی و انتخاب گردید مانند .

کمبود عرضه نسبت به تقاضا در بعضی از بخش ها نباید ناهم تعادل علی برنامه
چهارم را بوجود آورد زیرا در مورد عرضه ارقام متکی به مقدار فعالیت است که -
آموزش رسمی در کشور عمده دار خواهد شد .

۳- هدف ها و برنامه های تعیین شده و مشخص

در زمینه کودکان کستانی هدف عبارت است از بهبود این نوع آموزش است . در برنامه
چهارم توسعه و پیشرفت تعلیمات کودکان کستانی تماماً "بهمه ده بخش خصوصی گذارده
شده است و پیش بینی میشود که در پایان برنامه چهارم تعداد نوآموزان کودکان کستان

بالغ بر ۲۰ هزار نفر گردد

در آموزش ابتدائی هدف عبارت است از بالا بردن نسبت دانش‌آموزان دبستانی

از ۱/۳ میلیون نفر به ۲/۳ میلیون نفر - بطوریکه در برنامه چهارم ۹۳٪ از

کودکان واجب‌التعلیم شهرها و ۵۰٪ در روستاها میتوانند به مدارس ابتدائی

راه یابند و مشغول تحصیل گردند .

دوره سه ساله راهنمای تحصیلی که هدف آن ضمن آموزش دروس نظری آشنا کردن

دانش‌آموزان به فعالیت‌های حرفه‌ای و فنون و ایجاد آشنایی کار عملی و در

نتیجه نشانه‌های رشد و استعدادهای آن‌ها در جهت صحیح است . در برنامه

چهارم تأسیس خواهند شد .

در پایان برنامه چهارم ۸۲۶ هزار نفر در این دوره به تحصیل اشتغال خواهند

داشتند . البته تا سال ۱۳۵۲ در نظام جدید و تدریس آموزش متوسطه با هم

و نظام در سراسر کشور به مرحله اجرا در خواهد آمد .

در اول برنامه چهارم آموزش مختلط نظری و حرفه‌ای در دبیرستانهای عمومی معمول

خواهند گردید . بیش‌بیش میشود که جمعا ۱۶ هزار نفر از دوره آموزش حرفه‌ای مختلط

و مدارس جامع و در حدود سه هزار نفر نیز در مدارس منشیگری و بازرگانی فارغ

التحصیل گردند .

پیش‌بینی می‌شود در طی برنامه چهارم جمعاً نوزدهمیلیان آموزش متوسطه

چهار دوره نظری و چه در دوره‌های عملی و حرفه‌ای به حدود ۲۹۰ هزار

نفر برسد که در حدود ثلث دبیلمه هارا دختران تشکیل خواهند داد.

بر اساس هدف آموزش دراز مدت در مدارس فنی و حرفه‌ای صنعتی و کشاورزی عبارت

خواهد بود از افزایش تعداد هنرجویان از ۱۷ هزار نفر به ۵۰ هزار نفر در

پایان برنامه چهارم.

تعداد تکنسینهای صنعتی و کشاورزی مورد نیاز برنامه چهارم در حدود ۱۸۹۶۰ نفر

پیش‌بینی شده است.

در طول برنامه چهارم بجای جدائی و برآکنندگی هنرستانها و آموزشگاهها، این

مؤسسات بهم پیوسته شده و به جهت تلفیق شده تحت عنوان مراکز تعلیمات حرفه‌ای

واقف و اداره خواهد شد.

امکان تربیت کارهای تخصصی مورد نیاز برنامه شرح زیر پیش‌بینی می‌شود.

الف - آماده نمودن و تربیت تمام تکمیلین های کشاورزی مورد احتیاج بخش کشاورزی

ب - آماده نمودن و تربیت تعدادی در حدود یک چهارم از زارعین تعلیم یافته

مورد احتیاج برای تربیت پدید زارعین تعلیم یافته.

تربیت معلم - در طول برنامه - چهارم جهت تامین نیازمندیهای محصلین جدید

در سطوح مختلف آموزش بشرح زیر نیاز به معلم و کادر آموزشی جین دارد -

- در دوره ابتدائی - ۳۵۷ نفر

- در دوره راهنمایی - ۱۰۸۲۶ نفر

- در دوره متوسطه ناری - ۱۰۲۱۰ نفر

- در دوره دانشگاه دانشجوهای ۶۶۷۰ نفر

- در حرفه‌های و فنی - ۱۹۱۰ نفر

احتیاجات آموزش دانشمندی از لحاظ کادر برآورد در حدود یک زار نفر پیش‌بینی

میشود -

در برنامه مبارزه با بیسواری هدف عبارت است از بالا بردن نسبت باسوادی میان

گروه سنی ۴۵ - ۱۰ ساله ۳۵ درصد در پایان برنامه سوم به ۱۰ درصد در پایان

برنامه چهارم خواهد بود -

در پایان برنامه چهارم از کل جمعیت گروه سنی ۴۵ - ۱۰ ساله که بالغ بر

۱۵۱۷۳۶۰۰ نفر می‌باشند تعداد ۹۰۷۵۹۰۰ نفر با سواد خواهند شد -

آموزش عالی نحوی در نظر گرفته شده که اعزام دانشجو بخارج بجز در رشته های

تخصصی مورد احتیاج انجام نگیرد -

هدف و خط مشی برنامه جهانی رساندن تعداد دانشجویان ۲۷۵۰۰ نفر

در آخر برنامه سم به ۱۰۰۰۰۰۰ نفر خواهد بود . توزیع دانشجویان طوری

خواهد بود که در حدود ۵۵ درصد آنان در رشته های علمی و فنی و صنعتی

و ۴۵ درصد دیگر در سایر رشته ها تحت تعلیم قرار گیرند .

پیش بینی می شود در طول برنامه جهانی تعداد فارغ التحصیلان دانشگاهی

به حدود ۱۰۰ / ۳۵ برسد برآورد شده است که در حدود ۱۸ هزار نفر کارگر

و تکنیسین از طریق طرحهای جدید صنعتی تعلیم یابند . در مراکز وزارت آرا حدود

۵۰ هزار نفر کارگر افزایش و ارتقاء مهارت یا تغییر مهارت خواهند یافت و علاوه

بر این در حدود ۳۶ هزار نفر از سرانجام تعلیمات کوتاه مدت فنی و حرفه ای -

خواهند دید .

برای اقوام افراد برای کسب تخصص های ضروری مورد نیاز صنعت و کشاورزی اعتباری

در برنامه جهانی منظور و پیش بینی گردیده است .

در برنامه جهانی راه یوتلویز یون آموزشی در تعلیمات ابتدائی و تعلیمات سالندان

منوسطه و عالی مورد استفاده قرار خواهد گرفت و علاوه بر آن از سینما دیگر -

وسایل سمعی و بصری نیز استفاده بعمل خواهد آمد و علاوه بر تلویزیون عمومی

از دستگاههای گیرنده با مدار بسته نیز استفاده بعمل خواهد آمد .

نوسعه و ترویج تحقیقات علمی از هدفهای مهم برنامه جهانی آموزشی است
میزان اعتبارات تحقیقاتی از حدود ۱۵ صدم درصد تولید ناخالص ملی در
حال حاضر مندرجا* به حدود ۱ درصد افزایش خواهد یافت.

خط مشی ها و سیاستهای اجرایی

الف - دگرگون کردن سازمان آموزشی وزارت آموزش و پرورش بطوری که "اولا" -

آشنائی کردن امر مدیریت آموزشی و پرورش و ترویج اعتبارات بر اساس استانها
و همچنین شرکت دادن مقامات محلی و مردم در اداره و نظارت امور آموزشی از
طریق شوراهای آموزشی شهرستانها و استانها سوق داده شده و تجهیز

مناطق محلی جهت توسعه و تعلیم و تربیت - بی الامکان مقدور و عملی گردد .

ثانیا " تراکم کادر اداری در مرکز کاهش یابد ، ثالثا " تقسیمی از افراد صلاحیت دار

که موجب تورم کادر اداری شده اند به کادر آموزشی گماشته شوند .

رابعا " روشهای جدید اداری و مالی و پرسنلی که موجب تسهیل و تسریع کارها میشود

مورد عمل قرار گیرد .

ب - ایجاد یک یا چند مؤسسه خاص برای پرورش طرح ریزان و مدیران فرهنگی

بخطور پرورش مدیران آینده امور آموزشی

پ - با توجه سنگینی بار اداری و مالی دولت در امور آموزشی و پرورش لازم است